

МИНТАҚАВИЙ ИҚТИСОДЁТНИ БОШҚАРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ ШАКЛЛАРИ

Холов Азимжон Хикматилло ўғли

Мирзаобод тумани ҳокимлиги

ORCID: 0009-0005-3682-3724

Azimjon.kholov@gmail.com

Аннотация. Минтақавий иқтисодий ривожланиш узоқ вақт давомида иқтисодчилар, географлар, режалаштирувчилар ва минтақа олимларининг қизиқишини уйғотди. Ва, албатта, бу давлат ва бизнес идораларида миллийдан тортиб ҳудудий ва маҳаллий даражагача бўлган катта амалиётчилар гуруҳини ишлаб чиққан соҳадир. Катта ва кичик шаҳарлар ва ҳудудларни режалаштиришда иқтисодий ривожланиш масалалари энди стратегик режалаштириш жараёнларига бирлаштирила бошланди. Ушбу мақолада минтақавий иқтисодиётни бошқариш шакл ва усуллари бўйича олимлар фикр ва хулосалари келтирилган.

Калит сўзлари: минтақавий иқтисодиёт, Нео-диригизм, Эффе́ктивлик, Когнитивизм.

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ФОРМЫ РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

Холов Азимжон

Администрация Мирзаабадского района

Аннотация. Региональное экономическое развитие уже давно привлекает интерес экономистов, географов, планировщиков и региональных ученых. И, конечно же, это область, в которой появилось большое количество специалистов-практиков от национального до регионального и местного уровней в государственных и деловых агентствах. При планировании больших и малых городов и регионов вопросы экономического развития теперь интегрируются в процессы стратегического планирования. В данной статье представлены мнения и выводы ученых о формах и методах управления региональной экономикой.

Ключевые слова: региональная экономика, неодиригизм, эффективность, когнитивизм.

ORGANIZATIONAL FORMS OF REGIONAL ECONOMIC MANAGEMENT

Kholov Azimjon

Mirzaabad District Administration

Abstract. Regional economic development has attracted the interest of economists, geographers, planners and regional scholars for a long time. And, of course, it is a field that has developed a large body of practitioners from national to regional and local levels in government and business agencies. In the planning of large and small cities and regions, economic development issues are now being integrated into strategic planning processes. This article presents the opinions and conclusions of scientists on the forms and methods of managing the regional economy.

Keywords: Regional economy, Neo-dirigism, Efficiency, Cognitivism.

Кириш.

Иқтисодий ўсишни бошқариш муаммоси макроиқтисодий назария ва амалиётнинг марказий муаммосидир. Бундай бошқарувнинг мақсади нафақат иқтисодий, балки сиёсий, ижтимоий ва экологик муаммоларни ҳал қилиш имконини берадиган иқтисодий ўсишнинг юқори суръатларига эришишдир. Бошқача айтганда, иқтисодий ўсишни бошқариш дунёнинг ҳар қандай давлати, айниқса бозор иқтисодиётига ўтиш давридаги жаҳон ҳўжалик тизимига интеграциялашувга ҳаракат қилаётган Ўзбекистон учун катта амалий аҳамиятга эга.

Минтақавий иқтисодий ривожланиш узоқ вақт давомида иқтисодчилар, географлар, режалаштирувчилар ва минтақа олимларининг қизиқишини уйғотди. Ва, албатта, бу давлат ва бизнес идораларида миллийдан тортиб ҳудудий ва маҳаллий даражагача бўлган катта амалиётчилар гуруҳини ишлаб чиққан соҳадир. Катта ва кичик шаҳарлар ва ҳудудларни режалаштиришда иқтисодий ривожланиш масалалари энди стратегик режалаштириш жараёнларига бирлаштирила бошланди.

Сўнги 50 йил давомида турли фанларнинг олимлари минтақавий иқтисодий ривожланишнинг табиати, минтақавий иқтисодий ривожланиш жараёнини тушунтиришга интиладиган бир қатор моделларни ишлаб чиқиш ва нима учун минтақалар ўзларининг иқтисодий тузилмаларида жуда кўп фарқ қилишлари ҳақида назарияларни ишлаб чиқдилар.

Айниқса, минтақавий олимлар саноат тармоқлари, бандлик, даромадлар, ишлаб чиқариш қиймати, инвестициялар ва бошқалар каби минтақавий иқтисодий хусусиятларни ўлчаш ва мониторинг қилиш учун кенг қамровли методологиялар тўпламини ишлаб чиқдилар, бунда таҳлилнинг миқдорий ва сифат усулларидадан фойдаланган ҳолда, статистик ва динамик таҳлилларга асосий эътибор қаратилди.

Вақт ўтиши билан кўплаб соҳалар, жумладан, режалаштириш, давлат бошқаруви, бизнес ва менежмент фанлари олимлари ва амалиётчилари минтақавий иқтисодий ривожланиш стратегиясини тизимли равишда шакллантириш учун турли ёндашувларни ишлаб чиқдилар. Минтақавий иқтисодий ривожланиш стратегиясини режалаштириш ва амалга ошириш учун энг аввал бошқарув тизимини такомиллаштириш таҳлил орқали маълум қилинди.

Албатта минтақа иқтисодиётини ривожлантиришда минтақавий сиёсат биринчи ўринда туради. Натижада, давлатнинг сиёсий бошқарув тузилмаси натижасида ҳудуд иқтисодиётининг ривожланиши ўзаро мутаносиблиги жуда кўплаб иқтисодий адабиётларга кенг ёритилган.

С.Смирновнинг фикрича, давлатнинг ваколатли минтақавий сиёсати яхлитликни сақлаш, марказдан қочма тенденцияларни бартараф этиш ва қолоқ ҳудудларни (айрим аномалиялар туфайли) қўллаб-қувватлаш чораларини ўз ичига олиши керак. Кўпгина мамлакатларда бундай ҳудудлар депрессия деб аталади. Муаммоли ҳудудлар бўлиб, беқарорлик даврида (масалан, иқтисодиётни ислоҳ қилишда) бундай ҳудудлар ва минтақалар, масалан, Югославияда бўлгани каби, бутун давлат тузилмаларининг қулашига олиб келиши мумкин (Шахрай, 1994).

Минтақавий сиёсатнинг мақсадлари асосан ишлаб чиқарувчи кучларнинг жойлашуви билан белгиланади: табиий ва иқтисодий салоҳиятга асосланган ҳудудларни ихтисослаштириш; минтақавий репродуктив жараёнларнинг самарадорлиги; иқтисодиёт ва ижтимоий соҳанинг ривожланиш даражалари уйғунлигининг мураккаблиги; атроф-муҳитни бошқаришни рационализация қилиш ва бошқалар.

Жаҳон амалиётини, шунингдек, минтақавий бошқарувнинг маҳаллий тажрибасини таҳлил қилиш шуни кўрсатадики, унинг самарадорлиги кўп жиҳатдан бозор иқтисодиёти қонунлари билан белгиланадиган аниқ белгиланган тамойилларга риоя қилишга боғлиқ. Минтақавий бошқарувнинг асосий тамойиллари, қоида

тариқасида, қўйидагиларни ўз ичига олади: марказсизлаштириш, шериклик, субсидиарлик, ҳаракатчанлик ва мослашувчанлик, шунингдек, ажратилган ваколатлар принципи.

Адабиётлар шарҳи.

Ҳозирги кунга қадар минтақавий иқтисодиёт ва ҳудудлар иқтисодиёти билан боғлиқ илмий-назарий масалалар қатор иқтисодчи олимлар ва амалиётчи мутахассислар томонидан фаол тадқиқ этиб келинади. Хусусан, ҳудудлар иқтисодиётини ривожланиш кўрсаткичларини баҳолашнинг назарий-услубий асослари жаҳоннинг етакчи илмий марказлари ва тадқиқот институтлари олиб борилган изланишларининг асосий йўналишларидан бири бўлиб келган. Ушбу масалаларни тадқиқ қилишда ўз мулоҳаза ва илмий қарашлари билан фаол иштирок этиб келаётган хорижий олимлар қаторида У.Изард, В.М.Гохмана., Роберт М.Слов., Блауг М., Р.Э.Лукас, Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф., А.Гранберг., А.Кисельников., В.Лексин, А.Швецов., Г.Ковалева, О.Красильников, Н.Ларина, А.Кисельников., Э.Уткин, А.Денисов., Б.Райзберг., А.Пикулькин ва бошқалар тадқиқ этганларнинг илмий изланишларини алоҳида кўрсатиб ўтишимиз мумкин (Izard, Uolter, 1966).

Республикамизда ҳам минтақавий иқтисодиётни ривожлантириш ва бошқаришнинг илмий-назарий, услубий ва амалий муаммолари, ҳудудий иқтисодиётни бошқаришнинг турли жиҳатлари ва хусусиятларига оид бўлган илмий қарашлар ва назарий изланишлар кўпчилик иқтисодчи олимларнинг тадқиқотларида атрофлича қамраб олинган. Бу борада иқтисодчи олимлар қаторида Қ.Абдурахманов., Т.Аҳмедов., Ш.Имомов., Ш.Зайнутдинов., Н.Йўлдошев., Д.Раҳимова., Д.Қосимова., А.Содиқов., А.Низомов., С.Қобулов ва бошқалар ҳудудлар иқтисодиётининг назарий-услубий жиҳатларини ўрганиш борасида чуқур изланишлар олиб бормоқда. Ҳудудлар иқтисодиёти билан боғлиқ илмий-назарий тадқиқот ва олимларнинг фикр-мулоҳазаларини чуқур ўрганган ҳолда, муаллиф томонидан ушбу муаммога ўзига хос ёндашилган. Яъни, муаллиф минтақа иқтисодиётини бошқариш аҳамияти хусусида атрофлича хулосаларни шакллантиришга эришган ва мамлакатимиз ҳудудларига ушбу тизимни жорий қилиш масалаларига оид ўз таклифларини илгари сурган (Ахмедов, 1992).

Ҳудудлар иқтисодиёти доирасида ҳудудлар ривожланишини бошқариш ва ҳудудий ижтимоий-иқтисодий дастурларни амалга ошириш механизмини ўрганиш зарур ҳисобланади. Г.В. Гутман, А.А. Мироедов, С.В. Федин каби олимлар фикрларига кўра, ишлаб чиқаришни жойлаштириш масалалари ҳудудни ўрганувчи фанлар тизимининг ягона йўналиши эмас. Ушбу фан тизимининг асосчиси У.Изард ҳисобланади. Айнан У.Изард ва В.Леонтьевлар ҳудудий ташкилотлар иқтисодиётини бошқариш, режалаштириш, прогнозлаш ва стратегик бошқарув каби масалаларни кўшган ҳолда ҳудудий фанлар предмети доирасини кенгайттирдилар (Izard, Uolter, 1966).

Ҳудуд иқтисодиётини тадқиқ этиш объекти, фан номланишидан маълум бўлганидек, мамлакат ҳудудлари ҳисобланади. “Ҳудуд” атамаси аниқ бир маъноли изоҳга эга эмас ва турли хил фан йўналишлари ва тадқиқотчилар томонидан турлича талқин қилинади. “Ҳудуд” ва “туман” (минтақа) тушунчаларининг юзга яқин изоҳлари мавжуд.

Ахмедовнинг (1992) фикрига кўра, энг аввало, ўз ҳокимияти ва бошқарув органларига эга бўлган ижтимоий – иқтисодий ва моддий – ҳудудий тизимларни ўзида акс эттирувчи аниқ бир мақсадга йўналтирилган минтақавий бирликларни ҳудуд деб тан олиш керак. Бундай тизимларга турли хилдаги маъмурий–ҳудудий (миллий-давлат) бирликлар мисол бўлади.

Тадқиқот методологияси.

Сўнгги пайтларда минтақаларни таҳлил қилишда тизимли ёндашувдан фойдаланиш фаоллашди, бу, биринчи навбатда, ижтимоий-иқтисодий ва экологик тизимлар сифатида ўрганишда намоён бўлади. Фаол минтақавий сиёсатни олиб борадиган хориж давлатлари етарли даражада ривожланмаган ҳудудларнинг ишлаб чиқариш кучларини таркибий қайта қуриш, депрессив ҳудудларга нисбатан махсус сиёсат олиб бориш, агломерацияларни номарказлаштириш ва ўсиш омилларини аниқлашда кластер ёндашувларидан фойдаланмоқда.

Мақолада, шу билан биргаликда, тизимли ва стратегик таҳлил, илмий абстракция, индукция ва дедукция, иқтисодий-статистик умумлаштириш, қиёсий таҳлил, эксперт баҳолаш усулларидан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Янги Ўзбекистонда ҳудудларни барқарор ва жадал ривожлантириш учун уларнинг комплекс ва мутаносиб ижтимоий-иқтисодий ривожланишини, табиий хом ашё ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини, иқтисодий ва инвестициявий салоҳиятини, шунингдек, ҳудудларнинг бошқа қиёсий устунликларини баҳолашнинг ягона тизимини жорий этиш устувор вазифа ҳисобланади.

Янги Ўзбекистон стратегияси доирасида мамлакатимизда бошқарув тизимини номарказлаштириш сиёсатини амалга ошириш асосида ҳудудлар барқарор иқтисодий ўсишини таъминлашда маҳаллий давлат бошқаруви органларининг роли ва масъулияти ортиб бормоқда (Мирзиёев, 2021).

Бугунги Ўзбекистон шароитида ҳудудларни яъни минтақа иқтисодиётни ривожлантириш, уларни ижтимоий-иқтисодий салоҳиятини инобатга олган ҳолда бошқариш долзарб мавзуга айланди.

Сўнгги пайтларда глобаллашув ва тизимли ўзгаришлар натижасида минтақаларнинг миллий иқтисодиётдаги роли сезиларли даражада ўзгарди. Ушбу ўзгаришлар жараёнларини тушуниш, минтақавий иқтисодий таҳлилни амалга ошириш ва минтақавий ривожланишни режалаштиришда жуда муҳимдир.

1950 ва 1960-йилларда ривожланган иқтисодиётларда, одатда, мамлакат минтақаларидаги саноатлар юқори даражада ихтисослашган ва уларни халқаро рақобатдан ҳимоя қилувчи тарифлар ва бошқа ҳукумат сиёсати орқали ҳимояланган бўлишга мойил эди.

Кўпгина минтақалар, айниқса йирик шаҳарлар - кенг қўламли, энергия талаб қиладиган, паст меҳнат малакаси, ресурслар ва асосан маҳаллий тажрибага асосланган товарлар, ишлаб чиқарилган товарлар ва хизматлар ишлаб чиқарувчи маҳаллий интеграциялашган тармоқлар билан ажралиб туради.

Замонавий иқтисодий тизимларда бошқарув жараёни минтақанинг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда маълум шартларга боғлиқ, яъни: иқлимий, иқтисодий, сиёсий, ресурс, ижтимоий. Шу муносабат билан иқтисодий тизимни бошқаришнинг индикатив режаларини ишлаб чиқиш, хўжалик субектлари учун имтиёзларни шакллантириш, бу эса иқтисодий ривожланишнинг ушбу босқичларида белгиланган стратегик мақсадларга эришишга ёрдам беради; ҳуқуқий ҳужжатлар пакетлари ва ҳуқуқий механизмлар. Улар иқтисодий сиёсатнинг энг муҳим тамойилларини тартибга солади, бошқарувнинг турли даражаларида амалга оширилади.

Жаҳон амалиётидан ҳудудларни ривожлантиришнинг уч хил эҳтимолий варианти маълум бўлиб, улар шундан иборат: илғор ҳудудларни ривожлантириш ва қўллаб-қувватлаш зарур, қолганлар эса бу ҳудудлар ҳисобига мавжуд бўлиши мумкин (АҚШ); барча ҳудудларда тахминан бир хил турмуш шароитларини қўллаб-қувватлаш, уларда солиққа тортиш, бандлик ва турмуш даражасини тартибга солиш лозим (Германия); энг

камбағал ҳудудларни қўллаб-қувватлаш лозим, илғорлар эса мустақил ривожлана олади (Скандинавия мамлакатлари).

Бугунги даврда ҳақиқатида минтақавий иқтисодиётни бошқариш воситаларини фақат давлат аралашувига, соф бозорга ёки ушбу воситаларнинг қандайдир комбинациясига қисқартириш мутлақо бир томонлама ҳаракатдир. Шу муносабат билан замонавий шароитда минтақавий иқтисодий сиёсат моделларининг хусусиятларини кўриб чиқиш зарурдир. Албатта минтақавий иқтисодиётни бошқаришнинг бир неча шакллари мавжуддир. Жумладан:

1. Нео-диригизм французча “diriger” – “бошқариш” деган маънони англатади, иқтисодий таълимот бўлиб, унда давлат бозор иқтисодиёти устидан шунчаки тартибга солувчи интервенцион ролидан фарқли равишда кучли йўриқнома (сиёсат) ролини ўйнайди (Osipov, Bugayan & other, 2017). Иқтисодий таълимот сифатида диригизм ишлаб чиқариш самарасизлиги ва бозор муваффақиятсизликларини чеклашда давлат аралашувининг ижобий ролини таъкидлайди. Диригизм сиёсати кўпинча индикатив режалаштириш, давлат томонидан йўналтирилган инвестициялар ва бозор субъектларини давлат иқтисодий мақсадларини бажариш учун рағбатлантириш учун бозор воситаларидан (солиқлар ва субсидиялар) фойдаланишни ўз ичига олади.

2. Эффективлик (самарадорлик) - бу муҳим ноаниқлик шароитида қарорлар қабул қилиниши керак бўлганда фойдаланиладиган иқтисодий бошқарув модели. Кўпинча, ушбу бошқарув модели тадбиркорлар томонидан янги бизнесни яратиш, имкониятларни аниқлаш орқали уни жорий этиш жараёнида қўлланилади.

Иқтисодий турғунликда яъни ноаниқлик шароитида қайси томонга ҳаракат қилиш кераклигини аниқлаш жуда қийин ва кўпинча имконсиздир. Шу сабабдан, ресурслардан фойдаланишни оптималлаштириш мақсадга мувофиқ эмас. Эффективлик нуқтаи назаридан, аксинча, мавжуд ресурслар тўпламини ҳисобга олган ҳолда қандай мақсадларга эришиш мумкинлиги кўриб чиқилади.

Самарадорлик - бу хизмат кўрсатилмаган бозор бўшлиқларини қидириш эмас, балки тажриба, мослашувчанлик, мақбул йўқотишларга тайёрлик ва шериклар билан иттифоқ тузиш асосида тадбиркорнинг ўзи томонидан ушбу бўшлиқларни яратишдир.

Самарадорлик тушунчаси бутун Хитой иқтисодиётини ҳамда Хитой корхоналарини ҳам бошқаришда кенг қўлланилади (Karpets & Iurchenko, 2017).

Когнитивизм. Когнитивизм одамларнинг билимга бўлган интилиши, инновацияларни ишлаб чиқиш ва улардан фойдаланишга мойиллигига асосланган иқтисодий сиёсат сифатида тушунилади. Бу одамлар менталитетининг минтақа иқтисодиётида содир бўлаётган жараёнларга таъсири, шу жумладан, бу жараёнларнинг бошланишини ўз ичига олади. Рус олим Абдикеев (2010) Когнитив иқтисодиёт инсоннинг ақлий фаолиятини тушунишга асосланиши бўйича фикр билдирган. Албатта когнитивизм бугунги кунда илм-фан соҳасида шиддатли ривожланиши натижасида мамлакат иқтисодий барқарорлигини таъминлашда муҳим рол ўйнамоқда.

Биз кўриб чиқиладиган учта сиёсат модели ва уларнинг комбинацияси қуйидаги иккита компонентсиз муваффақиятли бўлиши мумкин эмас:

1. Иқтисодий сиёсатни маълум миқдорда ресурслар билан таъминлаш. Ресурс мавжудлиги икки томонлама таъсир кўрсатиши мумкин. Бир томондан, минерал ресурслар билан таъминлаш мамлакатнинг иқтисодий ривожланишини секинлаштириши мумкин. Мисол учун “Голландия касаллиги” (Гронинген эффекти) – миллий валютанинг реал айирбошлаш курсининг кучайиб бориши натижасида, иқтисодиётнинг маълум бир тармоғидаги юксалиш натижасида иқтисодиётнинг ривожланишига салбий таъсир кўрсатади. Назарий жиҳатдан, бумнинг сабаби аҳамиятсиз, аммо амалда бу таъсир одатда фойдали қазилмалар конларининг топилиши ёки қазиб олиш саноати экспорти нархининг ошиши билан боғлиқ. Бошқа томондан, маълум ресурсларнинг этишмаслиги ушбу ривожланиш йўлида тормоз

бўлиши мумкин. Мисол учун 19-аср охирида Элзас ва Лотарингия йўқолганидан кейин француз иқтисодиётида темир рудаси ва қўмир танқислиги юзага келди. Ҳар ҳолда, юқори малакали кадрлар етишмаслиги мамлакат иқтисодиётини ривожлантиришга жиддий тўсиқ бўлмоқда. Япония иқтисодиёти инсон капиталига таянганлиги сабабли табиий ресурслар билан минимал таъминланган ривожланиш намунасидир.

2. Ташкилий тузилма. Бу минтақа иқтисодий бошқарув сиёсатини амалга оширишни ташкил этиш жараёнининг ўз ичига олади. Ташкилий компонентнинг бир қисми сифатида қарор қабул қилувчилар қўйидаги жуда кўп саволларга жавоб беришлари керак. Ягона сиёсат доирасида нео-диригизм, эффектуализм ва когнитивизмни қўллаш нисбати қандай бўлиши керак? Вақт ўтиши билан унинг ўзгариши зарурлигини ҳисобга олган ҳолда, маълум бир нисбатнинг оптималлиги мезони қандай? Уларнинг умумий мажмуасини ташкил этувчи у ёки бу иқтисодий сиёсат доирасида қандай аниқ механизмлар қўлланилиши керак? Ҳар қандай сиёсат моделини амалга оширишни қандай ташкил қилиш керак (жумладан, унинг амалга оширилишини мониторинг қилиш, натижаларни баҳолаш ва мутахассисларни рағбатлантириш механизми)? Қайси мезонлар бўйича маълум ресурсларни танлаш ва бирлаштириш керак? каби саволлардир.

1-жадвал

Минтақавий иқтисодиётни ривожлантириш моделлари¹⁷⁴

№	Модел номи	тарифи
1.	Экологик ва иқтисодий модели	минтақанинг табиий қуйи тизими ва минтақа иқтисодиёти ўртасидаги муносабатларни минтақавий тизимнинг тенг элементлари сифатида шакллантиришни таъминлайди.
2.	Инновация ва инвестиция модели	бунда фан ютуқлари ва уларнинг технологик қўлланилиши узоқ муддатли иқтисодий ўсишнинг асосий манбаи ҳисобланади. Инновацияларни жорий этиш минтақа иқтисодиётининг рақобатбардошлигини оширади ва унинг иқтисодий хавфсизлигини кафолатлайди;
3.	илмий-техник салоҳиятни шакллантириш ва ундан фойдаланишга асосланган инновациялар модели	Модел иқтисодий фаолиятнинг барча соҳаларида билим талаб қиладиган тармоқларни ривожлантириш, кадрлар тайёрлаш ва технологияларни жорий этиш учун шароит яратишни назарда туттади.
4.	Кластер тизими модели	меҳнат ва ихтисослашув бўлиниши асосида тузилган ўзини-ўзи таъминлайдиган кооператив тадбиркорлик тузилмаларининг муайян якуний маҳсулот, хизматлар ёки муайян ҳудудларда ишлаб чиқаришни ташкил этиш учун ҳудудий ишлаб чиқариш тизимларига технологик интеграциялашувини ўз ичига олган кластерларни шакллантиришга қаратилган.
5.	Мобилизация ва инновация модели	илмий-техникавий салоҳиятнинг янги форматини шакллантиришга қаратилган бўлиб, бу илмий кадрлар тайёрлаш шакллари такомиллаштириш ва илмий-техникавий ишланмалар кўламини кенгайтириш шароитида юзага келади.
6.	Ҳудудларни барқарор ривожланиш модели	иқтисодий, ижтимоий ва экологик ривожланиш ўртасидаги мувозанатни таъминлашга қаратилган. Модел иқтисодий самарадорлик, ижтимоий адолат ва экологик хавфсизлик тамойилларини ҳисобга олган ҳолда ҳудудларни ривожлантириш бўйича барча қарорларни кўзда туттади.

¹⁷⁴ илмий адабиётларни умумлаштириш асосида муаллиф томонидан тузилган.

Агар нео-диригизм, таъсирчанлик ва когнитивизм, шунингдек, минтақанинг ресурслари ҳажми берилган бўлса, унда ташкилий компонент уларни боғлайдиган бўғинга айланиши керак, бу эса мавжуд чекловлар шароитида бирлашган иқтисодий сиёсатнинг мақбул амалга оширилишини таъминлайди. Бу таҳлил қилинадиган жараён бўйича созланиши мумкин бўлган қўшимча бўлиб, қарор қабул қилишда тизимли, интеграциялашган ёндашувни таъминлайди.

Турли адабиётларда минтақа иқтисодиётини ривожлантириш бўйича бир қанча моделлар келтирилган. Ўзгаришлар натижасида ушбу моделларни бир жадвалга келтирилди.

Аниқланган моделлар, биринчи навбатда, минтақанинг ички ресурслари ва улардан фойдаланишнинг устувор йўллари танлашга асосланади. Бироқ таклиф этилаётган моделлардан фақат биттасида ижтимоий омил ва иқтисодий фаолиятнинг экологик хавфсизлиги тамойилларини амалга ошириш шarti билан иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш механизмларини мувозанатлаш йўллари излаш ҳисобга олинган.

Хулоса ва таклифлар.

Услубий ёндашувлар кўриб чиқилиб, муаллиф томонидан минтақанинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини бошқариш моделининг таърифи асосланади. Буни иқтисодий ўсишни, юқори ижтимоий стандартларни ва атроф-муҳитни муҳофаза қилишни таъминлаш учун асосий имтиёزلарни аниқлаш ва ҳудудларнинг стратегик салоҳиятидан энг мақбул фойдаланиш ва ривожлантиришга қаратилган бошқарув функциялари, механизмлари ва воситаларининг ўзига хос комбинацияси сифатида тушуниш таклиф этилади. Моделни шакллантириш ва фаолият юритишнинг асосий тамойиллари замон талаблари ва ривожланган давлатлар учун хос бўлган минтақавий бошқарувнинг асосий тенденцияларини ҳисобга олган ҳолда тизимлаштирилган, хусусан: минтақанинг асосий ваколатларини аниқлаш ва мустаҳкамлаш; барқарор ривожланиш мезонларига мувофиқлиги; инновацион тафовутлар; барқарорлик ва мувозанат.

Минтақанинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг мувозанат даражасини баҳолашнинг услубий ёндашувлари таклиф этилади, улар фаолиятнинг асосий иқтисодий ва ижтимоий натижаларини аниқлашга ва уларни 100% шкалада ўртача қийматга нисбатан стандартлаштиришга асосланган. Бу тегишли 2 гуруҳ мезонлари бўйича ҳудудларнинг олдинга силжиш (лаг) суръатларини аниқлаш, уларни кластерлаштириш ва ижтимоий-иқтисодий сиёсатнинг муаммоли йўналишларини аниқлаш имконини беради.

Ижтимоий-иқтисодий ривожланиш моделлари асослаб берилган. Улар Р.Блейк ва Ж.Мутоннинг ўзгартирилган бошқарув матрицасидан фойдаланган ҳолда ҳудудлардаги ижтимоий-иқтисодий жараёнларнинг мувозанат даражасини аниқлайди ва минтақадаги ижтимоий-иқтисодий сиёсатнинг турини, шунингдек, иқтисодий мувозанатнинг асосий йўллари аниқлаш имконини беради. ва муайян шароитларда ижтимоий самарадорлик. Матритса маълум координаталар бўйича маълум бир даврдаги ижтимоий-иқтисодий ривожланиш натижаларига қараб минтақадаги ижтимоий-иқтисодий сиёсат турини тавсифловчи 5 та асосий секторни ўз ичига олади. Ҳар бир сиёсат турининг тавсифи берилган; уни такомиллаштириш йўналишлари асослаб берилган.

Ҳудуд иқтисодиётининг стратегик ривожланишини бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизми қуйидаги функцияларни амалга оширишга йўналтирилган бўлиши лозим.

Адабиётлар / Литература/ Reference:

Izard, Uolter. (1966) *Metodiy regionalnogo analiza: vvedenie v nauku o regionax / Sokr. per. s angl. V.M.Goxmana [i dr.]; Vstup. statya i red. A. E. Probst. - Moskva: Progress, - 659 s.;*

Karpetc, O. V. & Iurchenko, E. (2017). *Vozmozhnosti primeneniya kontseptsiiy efektuatsii i prichinnosti na urovne strany [The possibility to apply effectuation and causation concepts at national scope]. Ekonomika regiona [Economy of Region], 13(1), 226-236. DOI: 10.17059/2017-1-21 (In Russ.)*

Osipov, Yu. M., Bugayan, I. R. & Zotova, E. S. (Eds.). (2017). *Rossiyskoye sistemnoe perestroyeniye kak strategicheskaya neizbezhnost: neoeconomika, neoindustrializatsiya, neodirizhizm [Russian systemic restructuring as a strategic inevitability: neo-economy, neo-industrialization, neo-dirigisme]. Rostov-on-Don, 160. (In Russ.)*

Абдикеев Н. М., Аверкин А. Н., Ефремова Н. А. (2010) *Когнитивная экономика в эпоху инноваций // Вестник РЭА им. Г. В. Плеханова. № 1. -С. 3-20.*

Ахмедов Т.М. (1992) *Регулирование территориальной организации производительных сил и комплексного развития регионов Узбекистана. –Ташкент: Фан, С. 8.*

Мирзиёев Ш.М. (2021) *Янги Ўзбекистон стратегияси. – Т.: “O‘zbekiston” нашриёти, – 464 б.*

Шахрай С.М. (1994) *Региональная политика России: состояние и перспективы: Докл. На науч.-практ. конф. «Стратегия стабилизации экономики региона: пробл. и решения», Новосибирск, апрель 1994 г. // Регион: экономика и социология. - № 2. - С.31- 45.*